

Jak walczyć z antysemityzmem w Polsce? Eksperti przedstawili rekomendacje

Tomasz Jakubowski
10 stycznia 2022

Jak walczyć z antysemityzmem w Polsce? Europejski oddział American Jewish Committee przedstawił w poniedziałek swoje rekomendacje.

Antysemityzm to obszar wciąż niewystarczająco rozpoznany. Walka z nim, a nawet tylko jego diagnoza, powinna opierać się na bardzo dokładnych danych. A takich w Polsce nie ma - uważają eksperci zaproszeni przez europejski oddział American Jewish Committee. Ten brak badań sprawia, że nie tylko trudno opracować statystyki, ale też niełatwo z antysemityzmem walczyć.

Unia Europejska ogłosiła niedawno strategię UE w sprawie zwalczania antysemityzmu i wspierania życia żydowskiego. Polskie władze będą musiały podjąć w tej sprawie działania. - Dlatego przygotowaliśmy rekomendacje, które pozwolą władzom dostosować zalecenia unijne do polskich realiów - mówi "Wyborczej" dr Sebastian Rejak z europejskiego oddziału American Jewish Committee.

AJC poddał europejski dokument analizie, a eksperci z różnych obszarów zaproponowali określone działania. Przede wszystkim niezbędne są regularne szkolenia: dla policji, prokuratorów i adwokatów. W wyższych szkołach policyjnych program powinien być rozszerzony o kwestie identyfikowania i zwalczania zachowań antysemitycznych. Wymiar sprawiedliwości powinien współpracować z organizacjami żydowskimi.

Eksperti wskazali na potrzebę zmiany art. 53 § 2 kodeksu karnego, który nakazuje sądowi uwzględnić motywację sprawcy: okolicznością obciążającą powinna być także motywacja rasistowska. Powołany zostać powinien pełnomocnik ds. zwalczania antysemityzmu.

W programach szkolnych musi się znaleźć miejsce na omówienie pełnego spektrum postaw społecznych podczas Holocaustu, nie tylko - jak do tej pory - tych bohaterskich.

Należy walczyć z antysemityzmem w sieci, a także reagować na wypowiedzi znanych osób: przedstawicieli mediów czy polityków. Również w sporcie. Jedną z rekomendacji mówi o potrzebie szkolenia kadry instruktorskiej i trenerskiej na temat antysemitycznych stereotypów, symboli i haseł, które wciąż bywają obecne podczas imprez sportowych.

Eksperti dostrzegają rosnącą akceptację dla przejawów antysemityzmu w przestrzeni publicznej. Wskazują na marsze i demonstracje organizowane przez Wojciecha O. („Jaszczura”) np. w Kaliszu w listopadzie 2021 r. czy przed kilkoma dniami przed Sejmem. Podczas tych manifestacji głoszone były hasła nawołujące do przemocy fizycznej wobec Żydów oraz obciążające Żydów odpowiedzialnością za rzekomy spisek, którego rezultatem ma być globalna akcja wykonywania szczepień na COVID-19. Wszystkie rekomendacje znajdziecie poniżej.

Rekomendacje europejskiego oddziału American Jewish Committee

Strategia i konkretne działania władz RP zmierzające do przeciwdziałania antysemityzmowi powinny uwzględniać standardy Europejskiej Komisji przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) oraz Komitetu ONZ do spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej (CERD). Należy w szczególności zwrócić uwagę na zrewidowane Zalecenie ECRI nr 9 dotyczące polityki w sprawie zapobiegania i zwalczania antysemityzmu (przyjęte 1.07.2021 r.). Istotne są również zobowiązania w zakresie zwalczania antysemityzmu wynikające dla Polski z Konwencji o likwidacji dyskryminacji rasowej z 1966 r.

Podkreślamy konieczność realizacji zaleceń CERD, sformułowanych w 2019 r., po rozpatrzeniu przedstawionego przez Polskę sprawozdania z wykonywania postanowień ww. Konwencji. Kwestia działań podejmowanych w Polsce w celu zapobiegania i zwalczania antysemityzmu powinna zostać uwzględniona w kolejnych sprawozdaniach składanych przez rząd RP do Komitetów ECRI i CERD. Działania te powinny obejmować m.in.:

1. Zintensyfikowanie kampanii publicznych, w tym w Internecie, służących zwalczaniu mowy nienawiści, podżegania do nienawiści i przestępstw nią motywowanych oraz podnoszenie świadomości społecznej na temat dostępu do pomocy prawnej i środków prawnych, a także zapewnienie skutecznego śledztwa, ścigania i karania sprawców, co będzie stanowić skuteczną zachętę dla obywateli do zgłaszania przypadków mowy nienawiści i przestępstw motywowanych nienawiścią;
2. Publiczne potępienie i dystansowanie się od mowy nienawiści ze strony osób publicznych, w tym polityków i dziennikarzy, oraz wysyłanie jednoznacznego sygnału do dziennikarzy i nadawców, że ciąży na nich odpowiedzialność związana z unikaniem posługiwania się mową nienawiści i stereotypami w kontekście mniejszości, a także z podejmowaniem działań przeciwko właścicielom stron internetowych promującym nienawiść rasową;
3. Znowelizowanie art. 53 § 2 Kodeksu karnego w kierunku uznania motywacji rasistowskiej przy popełnianiu przestępstwa za okoliczność obciążającą.

Przepisy prawa polskiego, w tym prawa karnego, we właściwy sposób realizują standard prawnej reakcji wobec publicznych przejawów antysemityzmu. Jednocześnie najbardziej problematycznym obszarem pozostaje kwestia skutecznej ich implementacji, a co za tym idzie, efektywności stosowania prawa jako jednego z instrumentów przeciwdziałania antysemityzmowi.

Dlatego też kluczową rekomendacją w tym zakresie, adresowaną w szczególności do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwa Sprawiedliwości, jest organizacja profesjonalnych, cyklicznych szkoleń i innych form edukacji zawodowej dla pracowników Policji, Prokuratury, włącznie z wyższymi szkołami Policji i Wyższą Szkołą Sądownictwa i Prokuratury, jak również dla sędziów oraz adwokatów. Szkolenia takie obejmować powinny przekazywanie wiedzy nie tylko na temat obowiązującego prawa (polskiego i międzynarodowego), lecz także jego wykładni. Ponadto, w związku z informacją zawartą w oświadczeniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego o stosowaniu Roboczej definicji antysemityzmu przyjętej przez Międzynarodowy Sojusz na rzecz Upamiętnienia Holokaustu (International Holocaust Remembrance Alliance – IHRA), którego Polska jest członkiem, istotne jest zapoznanie pracowników wymienionych powyżej instytucji, w tym bezpośrednio stosujących przepisy prawa, z treścią samej Definicji oraz jej praktycznymi implikacjami.

Jednym z najpoważniejszych zagrożeń w kontekście obecnych form i natężenia antysemityzmu występującego w państwach unijnych jest zjawisko negowania zbrodni Holokaustu oraz zniekształcania prawdy historycznej o zagładzie Żydów, obserwowane zwłaszcza w przestrzeni internetowej. Dlatego też rekomendujemy wzmocnienie przez władze polskie wysiłków na rzecz jak najszerszej edukacji dotyczącej nie tylko samego Holokaustu, lecz również zagrożeń wynikających z jego deprecjonowania oraz zakłamywania prawdy historycznej, m.in. poprzez tzw. kłamstwo oświęcimskie. Edukacja ta obejmować powinna nie tylko programy nauczania szkolnego, lecz również te dotyczące edukacji w ramach szkolnictwa wyższego oraz kształcenia zawodowego, w tym przedstawicieli zawodów prawniczych.

Szczególny nacisk kładziemy na potrzebę wzmocnienia ochrony wolności badań naukowych prowadzonych w obszarze historii II wojny światowej, historii Holokaustu oraz innych popełnionych wówczas zbrodni.

Konieczne są w tym aspekcie nie tylko działania deklaratywne, ale przede wszystkim faktyczne respektowanie wolności wypowiedzi i wolności badań naukowych, monitorowanie przypadków pociągania do odpowiedzialności

prawnej lub stosowania szykan wobec badaczy Holokaustu oraz wspieranie i finansowanie niezależnych badań nad Zagładą.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji winno ustanowić zasady ścisłej komunikacji z gminami wyznaniowymi żydowskimi, instytucjami życia żydowskiego oraz organizacjami pozarządowymi monitorującymi zachowania ksenofobiczne, celem umożliwienia bardziej skutecznego raportowania i ograniczenia zjawiska niedoszacowania aktów antysemitycznych. Sprawne raportowanie wymaga także lepszej wymiany informacji i korzystania ze współdzielonych baz danych przez kompetentne instytucje wymiaru sprawiedliwości. Rekomendujemy również wykonanie przez Ministerstwo przeglądu systemów i infrastruktury bezpieczeństwa, w jakie wyposażone są żydowskie miejsca kultu, takie jak synagogi, domy modlitwy, cmentarze, mykwy oraz instytucje promujące kulturę żydowską. Aby zapewnić odpowiedni poziom bezpieczeństwa ww. obiektom, Ministerstwo powinno utworzyć fundusz, który byłby źródłem finansowania inwestycji uznanych przez Ministerstwo oraz zainteresowane instytucje żydowskie za potrzebne.

Kompetencje Policji oraz Straży miejskiej powinny umożliwiać obligowanie właścicieli nieruchomości do niezwłocznego usuwania treści antysemitycznych ze ścian budynków, których są posiadaczami. W tym zakresie konieczna wydaje się ściślejsza współpraca między policją a organami władz samorządowych.

Stosowanie Roboczej definicji antysemityzmu winno być zalecane przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Jako praktyczne narzędzie w procesie kształcenia młodych ludzi, definicja ta powinna być stosowana przez szkoły, kuratoria oświaty i Ośrodek Rozwoju Edukacji, a także uwzględniana przy redagowaniu podręczników podlegających zatwierdzeniu przez Ministerstwo. Apelujemy także do wszystkich szkół wyższych w Polsce oraz do Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich o przyjęcie Roboczej definicji antysemityzmu i rozpowszechnianie jej wśród kadry profesorskiej i studentów.

Władze polskie powinny adekwatnie i sprawnie reagować na przejawy głoszenia antysemityzmu w przestrzeni internetowej oraz w mediach. Przejawy propagowania w sieci nienawiści motywowanej różnicami na tle narodowościowym, etnicznym lub wyznaniowym powinny być usuwane z przestrzeni publicznej i ścigane z urzędu zgodnie z art. 256 i 257 kk.

Obecnie, niestety, działania takie pozostają w dużej mierze bezkarne. Kompetentne władze powinny zachęcać platformy internetowe (media społecznościowe i platformy sprzedaży online) do szybkiej reakcji i eliminowania treści antysemitycznych i rasistowskich. W ostatnim okresie antysemityczne teorie spiskowe często współwystępują z treściami antyszczepionkowymi i negowaniem pandemii, co stanowi o ich szczególnej szkodliwości społecznej i wymaga pilnej reakcji ze strony platform internetowych i instytucji, w których kompetencji leży egzekwowanie zasad publikowania treści w przestrzeni publicznej.

Władze polskie, w szczególności Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz instytucje mu podległe, powinny natychmiast zaprzestać finansowania organizacji radykalnie nacjonalistycznych, które obecnie lub w przeszłości rozpowszechniały opinie antysemityczne. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, Rada Mediów Narodowych, Rada Etyki Mediów i inne instytucje odpowiedzialne za demokratyczny ład medialny powinny jednoznacznie reagować i potępiać przejawy antysemitycznej propagandy i stereotypów w mass-mediach, zwłaszcza w mediach publicznych, finansowanych przez polskiego podatnika. W ostatnich latach podobne przypadki występowały nadzwyczaj często i pozostawały bez adekwatnej reakcji ww. instytucji.

Liczne badania wykazują znaczną skalę niewiedzy dotyczącej historii Holokaustu. Stąd potrzeba poszerzonych działań edukacyjnych w tym zakresie. W propozycji nowej podstawy programowej nauczania przedmiotu Historia i Teraźniejszość znalazła się część poświęcona zbrodni Holokaustu.

Wśród przykładów dotyczących postaw społeczeństwa polskiego wymieniono jednak wyłącznie postawy heroiczne (Sprawiedliwi, „Żegota”, misja Jana Karskiego).

Przedmiotem nauczania powinno być jednak całe spektrum postaw, także zachowań biernych i kolaboracyjnych – zgodnie z wytycznymi podręcznika „Jak uczyć o Holokauście” opublikowanego przez Ośrodek Rozwoju Edukacji. Rekomendujemy wprowadzenie do podstawy programowej przedmiotu Historia i Teraźniejszość Dnia pamięci o Holokauście i przeciwdziałaniu zbrodniom przeciwko ludzkości (19 kwietnia), który przez lata był obecny w wielu szkołach - zgodnie z zaleceniami MEN z 2005 r. Wśród rekomendowanych miejsc pamięci winny znaleźć się także miejsca związane z historią polskich Żydów (np. Muzeum Polin, Żydowski Instytut Historyczny).

Rekomendujemy również włączenie do edukacji poznawania historii lokalnych społeczności żydowskich oraz ich losu w czasie Zagłady, w sposób analogiczny, jak jest to rekomendowane w odniesieniu do historii podziemia antykomunistycznego. W końcu, rekomendujemy włączenie do podstawy programowej przedmiotu Historia i Teraźniejszość edukacji o doświadczeniach antysemityzmu w Polsce (pogromy, zajścia antyżydowskie, wątki antysemityczne w myśli narodowej, dyskryminacja Żydów w okresie międzywojennym XX wieku).

Sygnatariusze Deklaracji Terezińskiej w sprawie mienia okresu Holokaustu i związanych z tym zagadnień zobowiązali się do troski o sytuację osób ocalałych z Zagłady, prowadzenia edukacji na temat Holokaustu i uregulowania statusu prawnego majątku ofiar Holokaustu. Rekomendujemy wypełnienie zapisów Deklaracji poprzez wykorzystanie środków uzyskanych w ramach przejmowania mienia bezspadkowego do wdrożenia efektywnych działań w zakresie edukacji o Holokauście w polskich szkołach. Jednocześnie w kwestiach związanych z uregulowaniem kwestii mienia spadkowego (m.in. ustawy z 11 sierpnia 2021 nowelizującej Kodeks postępowania administracyjnego) apelujemy o komunikowanie wprowadzonych zmian zgodnie z ich faktycznym charakterem – jako dotyczących wszystkich roszczeń reprivatyzacyjnych, a nie jedynie (bądź głównie) roszczeń ze strony spadkobierców żydowskich i reprezentujących ich organizacji.

Rekomendujemy organizację przez Ministerstwo Sportu i Turystyki szkoleń dla kadr instruktorskich i trenerskich, których celem będzie uwrażliwienie na kwestie antysemitycznych stereotypów, symboli i hasel, które wciąż bywają obecne podczas imprez sportowych. W tym zakresie ważna jest współpraca z Radą do Spraw Kształcenia i Doskonalenia Kadr Kultury Fizycznej. Rekomendujemy także Polskiemu Związkowi Piłki Nożnej podjęcie zdecydowanych działań, zmierzających do eliminowania zachowań antysemitycznych w środowiskach kibiców, m.in. poprzez dodanie odpowiednich zaleceń w podręcznikach licencyjnych PZPN dla klubów Ekstraklasy i niższych lig oraz włączenie do obowiązków klubowych koordynatorów ds. współpracy z kibicami zadania polegającego na edukowaniu środowisk kibiców w zakresie przeciwdziałania antysemityzmowi.

W celu zapewnienia implementacji unijnej oraz krajowej strategii, należy powołać Pełnomocnika ds. zwalczania antysemityzmu i wspierania życia żydowskiego. Aby umożliwić Pełnomocnikowi skutecznie działanie, urząd ten winien być niezależny od organów politycznych; konieczne jest także zapewnienie mu odpowiadających kompetencjom warunków administracyjnych i finansowania.

Eksperti: Prof. Michał Balcerzak, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, prof. Michał Bilewicz, Uniwersytet Warszawski, Przewodniczący Rady Programowej Forum Dialogu, Dariusz Dziekanowski, Przewodniczący Klubu Wybitnego Reprezentanta (PZPN), dr Aleksandra Gliszczyńska-Grabias, Instytut Nauk Prawnych PAN, kierownik projektu „Ochrona grup wrażliwych w międzynarodowym prawie praw człowieka”, prof. Rafał Pankowski, Collegium Civitas, Prezes Stowarzyszenia „NIGDY WIĘCEJ”, dr Sebastian Rejak, p.o. Dyrektora, American Jewish Committee Central Europe.

<https://nyborcza.pl/7,75398,27987334,jak-walczyz-antysemityzmem-oto-rekomendacje.html>